



**Rvperti Ab-||batis Tvitiensis, Svmmi Disertissi=||miq[ue]
Theologi, sacris du[n]taxat literis omnia probantis, in XII.
prophetas mino-||res, Commentariorum Libri XXXII**

Rupert <von Deutz>

[Köln], M. D. XXVII.

VD16 B 3835

Cap. IIII. Audite verbum domini filij Jsrahel, quia iudicium domino
habitoribus terre. Non est enim veritas, [et] non est misericordia, [et]
non est scientia dei in terra. Maledictum, [et] ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71859](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71859)

COMMENT. RVPER. ABBA. LIB. II.

Ephoth. Teraphim Sedent & sine Ephoth & sine Teraphim. Ephoth proprie superhumeralis uocatur, sed hic pro omni uestimēto sacerdotali accipitur. Teraphim proprie appellantur figuræ & simula-
Ioh. 7 mulachra, sed hic pro omni ornamento sacerdotali positū est. Hæc oia Iudæi perdidērunt. Quō autē expectant Christū, uel quō illos Chrūs expectat? Dicit em̄. Dies multos expectabis me, nō fornicaberis, & nō eris uiro, sed & ego expectabo te. Nimirū male expectat, quia respuentes illū, qui iā uenit, aliū sibi pollicetur Messīā. Hinc ipse cū dixisset: Ego ueni in nomine patris mei, & nō accepistis me, subiunxit: Si alius uenerit in nomine suo, illū accipietis. Porro Chrūs illos bene expectat, uidelicet donec plenitudo gentiū introeat. Cæcitas (inquit Aplus) ex parte contigit in Israhel, donec plenitudo gentiū intraret, & sic omnis Israhel saluus fieret. Hoc ipsum est quod hic continuo subiungit. **Et post hæc reuertentur filij Israhel, & querent dominum deum suum, & Dauid regem suum, & pauebunt ad dominum, & ad bonum eius in nouissimo dierum.** Interea non fornicaberis (inquit) & non eris uiro. Hoc est, nec amatoribus turpiter te prostituēs, nec mihi uiro legitimo coniungeris, à quo conducta es. Istis namq; diebus Israhel siue synagoga, neq; fornicatur publice cum Baal, siue cum uitalis aureis, sicut tunc faciebat: neq; uiro suo Christo est, ac perinde nec patrem Christi deū habet. Post istos dies, siue post hæc reuertentur (ut iam dictū est) quia cū plenitudo gentiū intrauerit, querent dominū deum suum, & Dauid regē suum, id est deū patrē & filium eius confitebuntur Iesum Christū. Et pauebunt (inquit) ad dominū, & ad bonū eius in nouissimo dierum. Duabus personis, scilicet patri & filio, tertiam addidit, id est spm̄ sanctū, dū præmisso, & querent dominū deū suū, & Dauid regē suū, subiunxit, & pauebunt ad dominū. Pauebunt plane, id est ineffabiliter admirabuntur, attoniti pro magnitudine rei uel gaudij sui, uidelicet quomodo pauebat Thomas, quādo dicente sibi dño. Infer digitū tuum huc, & uide manus meas, & asser manū tuā, & mitte in latus meū, & noli esse incredulus, sed fidelis, Respondit, & dixit ei. Dominus meus & deus meus. Sicut em̄ Thomas cū cæteris discipulis illa die nō fuit, quando Iesus uenit, & dixit illis: Vidimus dominū, Non credit: post octo autē dies erat cū eis, & uenientem iterum Iesum, uidit & credidit: sic hodie Iudæi nobiscū non sunt, & dicētib; nobis, resurrexisse illū quē crucifixerūt, nō credunt: Post hæc autē nobiscū erunt, & cognoscent eū, & pauebūt ad bonū eius in nouissimo dierū. Sequitur. **Audite uerbum domini filij Israhel, quia iudicium domino cum habitatoribus terre. Non est enim ueritas, & non est misericordia, & non est scientia dei in terra. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit.** Postq; in capite libri (ut dignū erat) de Christo scripsit, mirā similitudinē siue parabolā adhibens de muliere, ad quā semel & iterū ac tertio iussus est accedere. Itemq; de muliere dilecta & adultera, quā iussus est adhuc diligere: nūc demū agit id, quōd nō quidē primū, sed tamen bonū secundariū est in ordine officij prophetici, scilicet peccata redarguendo populi, in quibus tūc erat, & pro quibus tandē mereret proijci atq; dispendi. Sic Ezechiel quoq; in capite libri, id est in prioribus uisionibus longe post futura, præscripsit mysteria filij dei per quatuor facies, hoīs, uitalis, leonis, atq; aquilæ uolantis: & tūc demū q̄ minora uel secundaria sunt, prophetauit uel scripsit, scilicet instantē captiuitatē populi in Babyloniā transmigraturi. Tu ergo (inquit) fili hoīs, fac tibi uasa transmigrationis, & transmigrabis per diē corā eis, &c. Ait itaq; q̄. Audite uerbū domini filij Israhel, quia iudiciū dño cū habitatoribus terræ. Filij Israhel, iam iam in captiuitatē ducendi, quibus non addet dñs ultra misereri, quibus dicit dominus, non populus meus uos, audite uerbū domini, audite & scitote: quia iudicio uobiscū agitur, quia uos nō sine causa patimini aut patiemini: sed multis causis pcedentibus. Audite & scitote uos, audiat & sciat orbis uniuersus, omnesq; generationes, tā p̄sentes q̄ futuræ, causas esse magnas, propter quas relinq;amini absq; misericordia, propter quas dño uobiscū sit iudiciū sine misericordia. Quenā illæ sunt causæ? Ait. Nō est em̄ ueritas, & nō est misericordia, & nō est scientia dei in terra, &c. Ante q̄ causas hmoi ptractemus, sciendū est, quia peccata populi illius non minora q̄ gentiū peccata percutit, & in sola Christi fide, per quā & Abrahā ante q̄ circumcidere, iustificatus est, iustificatiōe hæc prophetica ueritas cōstituit atq; repro mittit. **Et ut totū prophetiæ corpus pluceat, iā dicimus, quæ septies ab hinc usque ad finem uo-**

CAP. III.

Futura Iudæorū cōuersio. Sedent & sine Ephoth & sine Teraphim. Ephoth proprie superhumeralis uocatur, sed hic pro omni uestimēto sacerdotali accipitur. Teraphim proprie appellantur figuræ & simula-
Ioh. 20 mulachra, sed hic pro omni ornamento sacerdotali positū est. Hæc oia Iudæi perdidērunt. Quō autē expectant Christū, uel quō illos Chrūs expectat? Dicit em̄. Dies multos expectabis me, nō fornicaberis, & nō eris uiro, sed & ego expectabo te. Nimirū male expectat, quia respuentes illū, qui iā uenit, aliū sibi pollicetur Messīā. Hinc ipse cū dixisset: Ego ueni in nomine patris mei, & nō accepistis me, subiunxit: Si alius uenerit in nomine suo, illū accipietis. Porro Chrūs illos bene expectat, uidelicet donec plenitudo gentiū introeat. Cæcitas (inquit Aplus) ex parte contigit in Israhel, donec plenitudo gentiū intraret, & sic omnis Israhel saluus fieret. Hoc ipsum est quod hic continuo subiungit. **Et post hæc reuertentur filij Israhel, & querent dominum deum suum, & Dauid regem suum, & pauebunt ad dominum, & ad bonum eius in nouissimo dierum.** Interea non fornicaberis (inquit) & non eris uiro. Hoc est, nec amatoribus turpiter te prostituēs, nec mihi uiro legitimo coniungeris, à quo conducta es. Istis namq; diebus Israhel siue synagoga, neq; fornicatur publice cum Baal, siue cum uitalis aureis, sicut tunc faciebat: neq; uiro suo Christo est, ac perinde nec patrem Christi deū habet. Post istos dies, siue post hæc reuertentur (ut iam dictū est) quia cū plenitudo gentiū intrauerit, querent dominū deum suum, & Dauid regē suum, id est deū patrē & filium eius confitebuntur Iesum Christū. Et pauebunt (inquit) ad dominū, & ad bonū eius in nouissimo dierum. Duabus personis, scilicet patri & filio, tertiam addidit, id est spm̄ sanctū, dū præmisso, & querent dominū deū suū, & Dauid regē suū, subiunxit, & pauebunt ad dominū. Pauebunt plane, id est ineffabiliter admirabuntur, attoniti pro magnitudine rei uel gaudij sui, uidelicet quomodo pauebat Thomas, quādo dicente sibi dño. Infer digitū tuum huc, & uide manus meas, & asser manū tuā, & mitte in latus meū, & noli esse incredulus, sed fidelis, Respondit, & dixit ei. Dominus meus & deus meus. Sicut em̄ Thomas cū cæteris discipulis illa die nō fuit, quando Iesus uenit, & dixit illis: Vidimus dominū, Non credit: post octo autē dies erat cū eis, & uenientem iterum Iesum, uidit & credidit: sic hodie Iudæi nobiscū non sunt, & dicētib; nobis, resurrexisse illū quē crucifixerūt, nō credunt: Post hæc autē nobiscū erunt, & cognoscent eū, & pauebūt ad bonū eius in nouissimo dierū. Sequitur. **Audite uerbum domini filij Israhel, quia iudicium domino cum habitatoribus terre. Non est enim ueritas, & non est misericordia, & non est scientia dei in terra. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit.** Postq; in capite libri (ut dignū erat) de Christo scripsit, mirā similitudinē siue parabolā adhibens de muliere, ad quā semel & iterū ac tertio iussus est accedere. Itemq; de muliere dilecta & adultera, quā iussus est adhuc diligere: nūc demū agit id, quōd nō quidē primū, sed tamen bonū secundariū est in ordine officij prophetici, scilicet peccata redarguendo populi, in quibus tūc erat, & pro quibus tandē mereret proijci atq; dispendi. Sic Ezechiel quoq; in capite libri, id est in prioribus uisionibus longe post futura, præscripsit mysteria filij dei per quatuor facies, hoīs, uitalis, leonis, atq; aquilæ uolantis: & tūc demū q̄ minora uel secundaria sunt, prophetauit uel scripsit, scilicet instantē captiuitatē populi in Babyloniā transmigraturi. Tu ergo (inquit) fili hoīs, fac tibi uasa transmigrationis, & transmigrabis per diē corā eis, &c. Ait itaq; q̄. Audite uerbū domini filij Israhel, quia iudiciū dño cū habitatoribus terræ. Filij Israhel, iam iam in captiuitatē ducendi, quibus non addet dñs ultra misereri, quibus dicit dominus, non populus meus uos, audite uerbū domini, audite & scitote: quia iudicio uobiscū agitur, quia uos nō sine causa patimini aut patiemini: sed multis causis pcedentibus. Audite & scitote uos, audiat & sciat orbis uniuersus, omnesq; generationes, tā p̄sentes q̄ futuræ, causas esse magnas, propter quas relinq;amini absq; misericordia, propter quas dño uobiscū sit iudiciū sine misericordia. Quenā illæ sunt causæ? Ait. Nō est em̄ ueritas, & nō est misericordia, & nō est scientia dei in terra, &c. Ante q̄ causas hmoi ptractemus, sciendū est, quia peccata populi illius non minora q̄ gentiū peccata percutit, & in sola Christi fide, per quā & Abrahā ante q̄ circumcidere, iustificatus est, iustificatiōe hæc prophetica ueritas cōstituit atq; repro mittit. **Et ut totū prophetiæ corpus pluceat, iā dicimus, quæ septies ab hinc usque ad finem uo-**

Argumētū & summa, totiꝝ prophetiæ libri huius.

IN OSEE PROPHE. CAP. III. Fo. XVII.

nem uoluminis peccata cōmemorat atq; replicat, & p̄ singulas uices in Christū sermo res-
 curret q̄ solus oim̄ credentiū atq; p̄nitentiū iustitia est. Vices istæ iā numerandæ uel p̄fisi-
 gnandæ sunt. Primo, inter cætera sic proloquēs secūdū multitudinē eorū sic peccauerūt mi-
 hi, fornicati sunt, & nō cessauerūt, spūs em̄ fornicationū decepit eos, & fornicati sunt à deo
 suo, qm̄ ipsi cū meretricibus uersabatur, & cū effœminatis sacrificabāt, particeps idolorū
 Effraim, dimitte eū. Quibus utiq; dictis illos nō minus q̄ Gentiles sub peccato esse causat,
 atq; cōuincit, tandē Christū q̄ solus iustificat utrosq; taliter loquentē, introducit. In tribula-
 tione sua mane cōsurgent ad me dicentes. Venite, & reuertamur ad dñm, q̄ ipse cœpit &
 sinabit nos, percutiet & curabit nos, &c. ¶ Secūdo ita incipiens. Ipsi aut̄ sicut Adā trāsgres-
 si sunt p̄sū, ibi f̄uicati sunt in me, Galaad ciuitas operantiū idolū, supplantata sanguine
 & quasi fauces uirorū latronū, & cætera usq; ad illud, ex dieb⁹ Gabaa peccauit Israhel, ibi
 steterunt, nō cōprehendet eos in Gabaa p̄sū sup filiis iniquitatis, iuxta desiderū meum
 eo tripiā eos, cōgregabuntur super eos populi, cū corripietur propter duas iniquitates, tan-
 dē iustū & iustificantē Christū sic introducit. Effraim uitula, doct̄a diligere triturā, & ego
 trāsui super pulchritudinē colli eius. Ascendā super Effraim, arabit Iudas, cōstringet sibi
 sulcos Iacob. Seminate uobis in iustitia, metite in ore misericordiæ, innouate uobis nouale
 tēpus aut̄ requirendi dñm, cū uenerit, q̄ docebit uos iustitiā. ¶ Tertio cōfestim p̄c̄tā repetēs
 Arastis (inquit) impietate, messuistis iniquitate, comedistis fructū mēdaciū, & c. qbus p̄missis
 cōtinuo saluatoris eiusdē aduētū repromittit, sic eloquēs p̄sonā dei patris. Sicut mane trāsit,
 p̄rānsit rex Israhel, q̄ puer Israhel, & dilexi eū, & ex Aegypto uocauī filiū meū. ¶ Quarto
 itidē p̄c̄tā replicans & dicens, Baalim immolabāt, & simulachris sacrificabant, & ego q̄si
 nutritius Effraim portabā eos in brachijs meis, & nescierūt qd̄ curarē eos in funiculis Adā-
 trahā eos in funiculis charitatis, & ero eis q̄si exaltans iugū sup maxillas eorū, & declinauī
 ad eū, ut uesceretur, nō reuertetur in terrā Aegypti, & Assur ipse rex eius: qm̄ noluerūt cō-
 uerti, & c. repente ad eūdē saluatorē sermo recurrens, ipsumq; repromittens. Post dñm (in-
 quit) ambulabūt, q̄si leo rugiet, q̄ ipse rugiet, & formidabūt filij maris, et uolabunt q̄si auis
 ex Aegypto, et q̄si colūba de terra Assyriorū, et collocabo eos in domibus suis, dicit dñs.
 Deniq; dñs de quo ait, quasi leo rugiet, saluator noster est, de q̄ et patriarcha Iacob p̄dixerat
 catulus leonis Iuda, ad p̄c̄dā fili mi ascēdisti, requiescēs accubuisti ut leo, et q̄si leæna ipsa
 rugiet, et formidauerūt filij maris: Quia resurrexit, et p̄dicatores ap̄los suos misit, et timuer-
 runt atq; ad p̄nitentiā cōuersæ sunt nationes orbis, et auolauerūt et nūc usq; auolare non
 desinūt: quasi auis ex Aegypto huius seculi, et collocat eos in domibus suis, uidelicet in su-
 pernis mansionibus, de qbus ait, In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si q̄ minus di-
 xissem uobis, q̄ uado parare uobis locū, & c. ¶ Quinto p̄c̄tā rep̄cutiēs cōfestim dicēdo: cie-
 cū dedit me in negotiatiōe Effraim, et in dolo domus Israhel, et cætera usq; ad id, Iccirco ed-
 runt q̄si nubes matutina, et sicut ros mane p̄teriens, sicut puluis turbine raptus ex area, et sic
 cut fumus de fumario: cōtinuo saluator ipse suū repromittens aduētū. Ego aut̄ (inquit) dñs
 deus tu⁹ ex terra Aegypti, et deū absq; me nescies, et saluator nō est p̄ter me, & c. ¶ Sexto p̄-
 tinus p̄c̄tā cōmemorās dñs dicēdo: Iuxta pascua sua adimpleti sunt, et saturati sunt, et eleua-
 uerunt cor suū, et oblitī sunt mei, & c. tunc demū itidem suū repromittens aduētū, de ma-
 nu mortis (inquit) liberabo eos, et de morte redimam eos. Ero mors tua d̄ mor, ero morsus
 tuus inferne, et cætera, usq; ad id, et ipse diripiet thesaurū ois uasū desiderabilis, ipse inquam
 uidelicet Chr̄s, q̄ in persona sua dixerat. Ero mors tua d̄ mors, q̄ per mortē suā fortem ar-
 matū uicit, et uasa eius diripuit. ¶ Septimo, acriter eadē peccata cōdemnās propheta, dicen-
 do. Pereat Samaria, qm̄ ad amaritudinē concitauit deum suū, in gladio pereat, paruuli eorū
 elidantur, et scetæ eius discendantur: protinus in Christū uel Christi aduētū respiciens, cō-
 uertere (ait) Israhel ad deum tuum, et cætera, usq; in finē. Quibus utiq; et ueri Israhelis con-
 uersionē, et peccatorū per eundē Christū remissionē, et donorū spūs sancti abundantem
 et gratiā mystice p̄signat effusionē. Ita quotiens peccata gentis percutit siue enumerat, to-
 tiens in aduētū siue sacramētū filij dei suū propheticus sermo cursum terminat, illud uideli-
 cet inueniens, quod iustificari et à peccatis saluari non aliter q̄ per grām uel fidē eius q̄s possi-
 sit. Vnde apostolus tam Iudæorū q̄ Gentīū peccatis opportune cōmemoratis, tandē dicit
 Iustificati

Infra, jo.

7, 69

Gen. 49

Ioh. 14

Infra, jo.

Infra, jo.

Rom. 7. Iustificati igitur ex fide, pacem habemus ad deum, per dominum nostrum Iesum Christum. ¶ Nunc ipsum literæ uel expositionis ordinem ingrediamur. Præmissio (ut iam dictum est) audite uerbum domini filii Israel, quia iudicium domini cum habitatoribus terræ: Quo dicto, non tantum attente uerbum & attonitos reddere potuisset eos, si haberent aures audiendi, cõfestim causam ingrediens sic incipit. Non est enim ueritas, & non est misericordia, & non est scientia dei in terræ maledictæ, & mendaciæ, & homicidiæ, & furti, & adulteriæ inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur ois qui habitat in ea, in bestia agri, & in uoluce cœli, sed & pisces maris cõgregabuntur. Veruntamen unusquisque non iudicet, & non arguatur uir. Populus enim tuus, sicut hi qui contradicunt sacerdoti, &c. Fere totam hanc sermonis prophetici partem, usque ad id quod ait, in tribulatione sua mane consurgent ad me. Hic præscribi ratio postularer, nisi festinatis ad expositionem lectoris uitaremus offensam.

Eadē materia Pauli ad Romanos, quæ Osee.

Ro. 2.

Ro. 1.

Sapiens dispensator Paulus.

Vbi ueritas, ibi confessio peccatorum. 1. Ioh. 1.

¶ Denique arbitramur apostolum nusquam certius respexisse aut respicere potuisse, ut ad Romanos scribens, redarguitis uehementissime peccatis gentiliū, diceret protinus cõuersus ad Iudæum Propter quod inexcusabilis es domine homo ois qui iudicas. In quo enim iudicas alter, te ipsum cõdemas. Eadē enim agis qui iudicas, &c. Reuera si nosse cupis quod uere Iudæo iudicanti gentilem dixit, eadē enim agis quæ iudicas: mala hæc loco presenti conscripta de Iudæis confer malis illis quæ de gentibus. Apóstolus cõmemorauit illic, & luce clarius liquebit, quia mala illorum et mala istorum, non utcunque similia, uerum eadē sunt. Verba quidem diuersa, sed res eadē sunt. Illud breuiter prælibandum, quia sicut Apóstolus illic ait: Propter quod tradidit illos deus, ut deliceret gentiles, in desideria cordis eorum & in immunditiam: & hoc ipsum traditionis uerbum tertio repetiuit dicens: Propterea tradidit illos deus in passionem ignominie. Itemque. Et sicut non probauerunt deum habere in notitia, tradidit illos deus in reprobū sensum, ut faciant ea, quæ non conueniunt. Ita & hic Iudæum fornicantē idē deus tertio tradit uel tradit iubet, dum derelinquit & redargui prohibet. Primo namque dicit: Veruntamen unusquisque non iudicet, & non arguatur uir. Populus enim tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti. Secundo autem: Non uisitabo super filias uestras, cum fuerint fornicatæ, & sponas uestras cum adulterauerint, quoniam ipsi cum meretricibus uerlabatur, & cum effœminatīs sacrificabant. Deinde tertio: Particeps idolorum. Effraim, dimitte eum, Separatū est conuiuiū eorum, fornicatione fornicati sunt. Sano quippe intellectu non aliud est, quod iuxta Apóstolum deus gentiles tradidit, quod iuxta hunc prophetam Iudæum uerum ueruit argui: non uisitare se dixit, dimitti iussit, uidelicet secundum desideria cordis sui. Item quod de gentibus Apóstolus ait, repletos omni iniquitate, malicia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, &c. Hoc idē de Iudæis propheta hic enūciat, breuius tamen, cum dicit. Maledictū, et mendaciū, et homicidiū, et furtū, et adulteriū inundauerunt, et sanguis sanguinem tetigit. Vnde miranda et laude digna uere sapientis apostoli dispensatio, qui in disceptatione Iudæorum et Gentiliū, quæ causa fuit scribendi epistolam ad Romanos, ut utrosque cõpesceret, prius Gentiles tetigit quam Iudæos. Quæ ob causam? Videlicet quia ex Iudæis quidem, omnium gentium cõtempторibus, totum certamen oriebatur, et reatus eorum maior erat: quia legem habentes, legis erant paruicatores, atque iccirco prius ipsi debuerat repercuti, et ostēdi sibi meti quales fuerint: sed gentiles ad audiendum patientiores erant, Laudabilis ergo (ut iam dictum est) dispensatio siue discretio redarguentis apostoli, quæ redargutione illos differens, qui merebatur quidem magis, et prius redarguit, sed minus erat patientes, prius illos redarguit, quæ minus quidem dånabiles, sed magis erat patientes. Igitur (ut supra diximus) prolixum sermonis huius prophetici capitulum causa hic postulabat præscribi et sermoni apostolico cõferri: sed nos utriusque summam sic tetigisse cõtenti, deinceps carptim singula percurramus, paulatimque singula horum qualiter singulis apostoli dictis consonent, intueamur. Ait. L. Non est ueritas, et non est misericordia, et non est scientia dei in terra. Ille inquit iudicium est domino cum habitatoribus terræ, iudicium (inquam) et non misericordia, neque enim addam ultra misereri domui Israel, quæ in terra, id est, in eisdem habitatoribus terræ non est ueritas, et non est misericordia, et non est scientia dei. Tria hæc si bene cõsiderent, digna sunt ut ubi cumque fuerint, cedat iudicium, et accedat misericordia dei: ubi cumque autem non fuerint, misericordia locum non habeat iudiciumque fiat. Vbi namque non est ueritas, illic neque cõfessio peccatorum est: et e cõuerso, ubi cõfessio peccatorum non est, illic ueritas non est. Si dixerimus (inquit Apóstolus) quæ peccatum non ha-

non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Ecce autem hic paucis interiectis dicitur. Veruntamen unusquisque non iudicet, & non agatur uir. Populus enim tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti. Nimirum contradicere sacerdoti, est peccatum defendere, quia sacerdotis officium est, populum de peccato arguere. Igitur sicut in gentibus ueritas non erat, ita & in Iudeis, siue in illo carnali Israhel ueritas non fuit, aut est. ¶ At uero acerbius istam ueritatis absentiam in gentibus redarguit Ap[osto]lus, cum dicit: Reuelatur enim ira dei de celo super omnem impietatem & in iustitia hominum eorum, qui ueritatem dei in iniustitia detinent: quia quod notum est dei, manifestum est illis, &c. Ergo ut culpa Iudeorum contra ueritatem, culpam gentilium ueraciter æquiparetur, quæramus, & mox occurret, quomodo & illi ueritatem dei in iniustitia detinuerunt. Formatis namque uittulis aureis, dixerunt. Hi sunt dii tui Israhel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. In hac iniustitia, tam Hieroboam, qui populus ueritatem dei detinuit atque depressit, non enim ignorabant, sed ignorantiam simulabant, quia quod notum est dei manifestum erat in illis, non tantum (sicut gentilibus) à creatura mundi, sed plusquam gentilibus, à scriptura susceptæ legis. Ad summum, quia sciderant sese à domo Dauid, illa ueritas non erat in eis, de qua idem dicit: Iurauit dominus Dauid ueritatem, & non frustrabitur eum, de fructu uentris tui ponam super sedem tuam. ¶ Misericordia quoque non est in eis (inquit) & hoc par est ei, quod itidem Ap[osto]lus de gentilibus dicit. Sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Vsq[ue] adeo & isti erant sine misericordia, ut nec etiam ieiunantes misereri scirent, sicut sub eisdem temporibus de ipsis dixit & scripsit Esayas. Ecce in die ieiunij uestri inuenitur uoluntas uestra, & omnes debitores uestros repetitis, Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Ut breuiter multa, quæ hinc dici poterant, concludam, cum dicit, non est misericordia, consequitur, quia nec est dilectio siue ue charitas, non solummodo in proximum, uerum etiam in deum. Qui enim non diligit proximum aut miseretur proximo, constat quia nec diligit deum. Hinc Iohannes dicit. Qui habuerit substantiam mundi huius, & uiderit fratrem suum necesse habere, & clauerit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Iustum ergo etiam pro hoc iudicium domino, ut uidelicet, quia non diligunt, nec ipsi diligantur, quia non miserentur, nec ipsi misericordiam consequantur, sicut iam superius cum dixisset, & uoca nom[en] eius absque misericordia, confessim ait: quia non addam ultra misereri domui Israhel, sed obliuione obliuiscar eorum. ¶ Et non est (ait) scientia dei in terra. Hoc loco si ad uersiculum respicias, quia postmodum sequitur: quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi, nimirum quod hic de Iudeis siue Israhelitis dicit, par est ei quod de gentilibus itidem Ap[osto]lus ait, quia non probauerunt deum habere in notitia. Hoc de illis dixit, quibus non quidem ex lege promptum erat dei noticiam habere, sed nihilominus poterat illis notum esse, imò nec ipsam eius noticiam non poterant non habere. Deus enim (inquit) illis manifestauit. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque uirtus eius & diuinitas, ita ut sint inexcusabiles. Quanto magis de Iudeis idem dici conuenit, quibus non tantum à creatura mundi, uerum & ex lege scripta propositam constat fuisse scientiam siue noticiam dei: Porro, de uerbo, quo ait, quodque iam ex parte commemoratum est, quia tu scientiam repulisti, postmodum suo loco plenius dicendum erit. Sequitur. *L. Maldictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit.* Sine dubio & hoc illi par est quod de gentilibus ibidem loquens Ap[osto]lus. Repletos (ait) omni iniquitate, malicia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrone, deodibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obediens, insipientes, in compositos. Nam quod sequitur, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia, idem est (ut iam ante diximus) quod hic præmissum est. Non est enim ueritas, non est misericordia. Quod ille gentiles talibus repletos ait. Hoc idem iste de Iudeis sufficienter exprimit uerbo inundationis, dicendo, inundauerunt: quod nimirum non mediocritatis, sed plenitudinis est uerbum. Iccirco hæc dicimus, & iccirco huius prophetici & illius apostolici loci collationem facimus & facturi sumus, ut memoria non excidat quod (sicut iam ante diximus) rectissime apostolis enumeratis gentilium uitijs, conuersus ad hominem Iudeum

Roma. 1.

3. Reg. 12.

Psal. 137.

Vbi non misericordia, ibi nec charitas.

Esa. 78.

1. Ioh. 3.

Scientia de deo.

Ro. 1.

Vbi supra.

Inexcu

**Sanguis san-
guine tetigit.** Inexcusabilis es (inquit) qui iudicas, eadē em̄ agis quā iudicas. ¶ Cetera cū per se satis p̄-
teant, de hoc uno quod ait, & sanguis sanguine tetigit, quæritur quid sit. Nā recte quidē sic
intelligitur, ac si dictū esset, peccatū peccato superadditū uel appositū est, quia solet sanguis
nō nomine peccatū designari, ut illic, Libera me de sanguinibus deus deus salutis meæ, sed
hoc sensu nihil aliud dixisse uidetur q̄ præcedentiā sonuerūt. Dicendo nanq̄, maledictum
& mendaciū, & homicidiū, & furtū, & adulteriū inundauerunt, quid aliud sonat q̄ pecca-
tū peccato superadditū? Ergo cū dicit, & sanguis sanguinem tetigit, uidetur cōsanguinitas
culparis: quia contra legē dei est, dicētis. Omnis homo ad proximā sanguinis sui non accedat.
Talibus ac tantis p̄missis malis. L. Propter hoc (inquit) lugebit terra, & infirmabitur
omnis qui habitat in ea: in bestia agri & uolucris cœli, sed & pisces maris congrega-
buntur. ¶ Sensus iste est. Quia mala hæc quæ p̄dixi inundauerūt, terra ipsa quæ nō pec-
cauit, aut peccare potuit, ut pote res inanimata, uindictæ participationē sustinebit, & luge-
bit, id est delectabilis species eius nō erit, uersis in cōtrariū, siue in tēperie elementorū natu-
ris, & deficientibus pariter cū hoibus his, quæ ad usum creata sunt hoīs, scilicet bestijs agri
& uolucris cœli, & piscibus maris. Congregabuntur (ait) pisces maris, id est simul addu-
centur, ut ipsi quoq̄ partē sustineant uindictæ pro peccato hoīs, & diminuatur copia ho-
norū oīm, nō solū in agris, uerū etiā in aquis. Sequitur. L. Geruntamen uniuersiq̄ non iu-
dicet, & non arguatur uir. ¶ Miro modo q̄ sic peccata puniūt, peccātes uerūt iudicari, pro-
hibet argui. Cur ita uelit, cōtinuo causam subiungit. L. Populus enim tuus sicut hi qui
contradicunt sacerdoti. ¶ Hic meminisse oportet illius uersiculi. Exacerbauit dñm pec-
cator, secundū multitudinē iræ suæ non quæret. Quis peccator, uel qñ exacerbauit dñm?
Nimirū ille peccator, qui cū uenerit in profundū malorū, cōtemnit; tūc exacerbat dñm, qñ
peccatis suis rebellione addit, & opa sua defendit, sicq̄ (ut alibi scriptum est) currit aduersus
dñm extento collo, & pingui ceruice armatus est. Istū, siue peccata istius, secundū multitu-
dinē (inquit) iræ suæ nō quæret, id est nequa q̄ in uirga iniquitates eius, neq̄ in uerberib⁹ pec-
cata eius uisitabit, sed tacebit nūc, locuturus tēpore alio. Dicit em̄. Hæc fecisti, & tacui. Igi-
tur cū dicit, unusquisq̄ nō iudicet, & nō arguatur uir, populus em̄ tuus sicut hi, q̄ contradic-
cunt sacerdoti. Magnā nimis irā intēdit, quia secundū multitudinē iræ suæ nō quæret, nō iu-
dicat, nō arguit, ut auferat misericordiā suā ab eis, sicut in initio dixerat, quia nō addā ultra mi-
sereri domui Israhel. Itē. Quia uos nō populus meus, & ego nō ero deus uester. Quid em̄
est quod ait, Populus em̄ tuus sicut hi q̄ contradicunt sacerdoti, nisi acsi diceret, quia rebelles
sunt, & in superbiā elati, peccata sua defendūt: Sacerdotis nanq̄ officiu est (ut iā ante p̄lo-
bauimus) populū uice dei de peccatis arguere. Qui ergo sacerdoti cōtradidunt, secundū
exēplū Adæ, qui deo cōtradixit, dū peccatū suū defendit, atq̄ iccirco sicut ille de paradyso
sic iste (quicūq̄ est) à dei regno, & ab ecclesia p̄senti pellitur, ut hic idē populus in Assyris
os. His dictis cōfestim ad ipsum populū apostrophā facit, & dicit. L. Et corruet hodie, &
corruet etiam propheta tecum. ¶ Me nō iudicante, me nō arguente, pro eo qd̄ sis d̄ po-
pule, sicut hi qui contradicunt sacerdoti, corruet hodie, subauditur iniquitate, q̄ ruina ho-
die fit, siue hodierna est, uidelicet ad distinctionē sequētis ruinæ: quia ruis post hæc in p̄-
nā gehennæ, qui hodie ruis in foueā culpæ. Ruet etiā propheta tecū, subauditur cæcus, qui
tibi cæco ducatū p̄bet, quia pseudopropheta est: Quales nimirū prophetae Baal extiterunt
CCCC. uiri, q̄ ruine primitias p̄pessit sunt, qñ Helias pro dño zelatus illos occidit. Itaq̄ te-
ruente hodie, quia cæcus es, ruet etiā propheta tecū, nihilominus cæcus. Nunq̄ em̄ p̄t cæ-
cæco ducatū p̄beret? Nōne ambo in foueā cadēt? Nā de ipsa cæcitate mox sequitur. L. Mo-
cte tacere feci matrem tuam. ¶ Quid em̄ de nocte dicit, nisi de ignorantia tenebris? De-
niq̄ & cōtinuo subiungit, exprimens noctē illā. L. Conticuit populus meus, eo q̄ non
habuerit scientiam. ¶ Quod autē eadē inscitia nox uoluntaria fuerit, qd̄ illas ignorantiā te-
nebras sponte admiserit, nolendo intelligere, ut bene ageret, sequens uersiculus testis est.
L. Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. ¶ Quod si ad-
huc quæritur ubi uel qñ, quid dicēdo, quid agendo, populus ille scientiā dei repulerit: ecci-
3. Reg. 12. ce in libro Regū scriptū est. Proloquente Hieroboā oīs multitudo Israhel, cum dixisset ad
Roboam filiū Salomonis, pater tuus durissimū iugū imposuit nobis, &c. repente concla-
mauit.

mauit. Quæ nobis pars in Dauid, uel quæ nobis hæreditas in filio Isai? Redt in tabernacu-
 la tua Israhel. Nunc uide domū tuā Dauid. Recessitq; Israhel à domo Dauid. Nimirū sic
 recedendo, scientiā repulit, scire nolens, attendere cōtempnēs, quod scientia & salus esset ex
 domo Dauid, cui iurauerat dñs, dicens: De fructu uentris tui ponā super sedē tuā. Repel-
 lendo ergo Dauid. Nonne illū, in quo uera scientia est, fructū uentris eius repulit? Excogi-
 rato namq; cōsilio Hieroboā fecit duos uitulos aureos, & dixit eis. Nolite ultra ascendere in
 Hierusalē. Ecce dij tui Israhel, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Igitur ista nox, ista scien-
 tiæ repulsio, de qua culpatur populus hic, par illi est, quod loco sæpe dicto Aplus de genti-
 bus ait: Quia cū cognouissent deū, non sicut deū glorificauerūt aut gratias egerūt, sed eua-
 nuerūt in cogitationibus suis, & obscuratū est insipiens cor eorū. Dicentes em se esse sapien-
 tes, stulti facti sunt, & immutauerunt gloriā suā in similitudinē imaginis corruptibilis hoīs,
 & uolucrum & quadrupedum & serpentium. Nonne faciendo uitulos & colendo illos,
 immutauerūt gloriā suā Hieroboā & omnis Israhel in similitudines eiusmodi: p̄sertim cū
 de alio quoq; tēpore Psalmista dixerit contra eundē populū, non utiq; gentiū, sed Iudæo-
 rū. Immutauerūt gloriā suā in similitudinē uituli comedentis fœnū. Vere ergo istoꝝ quoꝝ
 q; obscuratū est insipiens cor, nō minus q̄ gentiliū, & ipsa cordis obscuratio nox est, de qua
 nunc dicit: nocte tacere feci matrem tuā. Matrē sane populi dicit magistrā synagogā.
 Hæc nimirū nocte tacere cōpellitur, dū propter insipientis & obscurati cordis tenebrosam
 ignorantia, docendi authoritas siue locus ille aufertur. Tacente aut matrē q̄ docebat, neces-
 sario conticuerūt, id est simul tacuerūt & filij qui docebantur. Confestim ergo cōuersus ad
 eos qui mirarent tinnitibus utriq; auribus, & dicerent, quare sic fecit dñs terræ huic & po-
 pulo huic: iccirco (ait) conticuit populus meus, quia nō habuit, imò habere noluit scientiam.
 In quo conticuit? In eo uidelicet, q̄ celebrare uel celebris esse desit, quia festiuitates eius: sab-
 bara eius, neomenias siue Calendas eius, & oia festa tēpora eius ego proieci. Satius nāq; mi-
 hi est, ut in captiuitatē duēt i conticescant, q̄ ut sub noie meo coram uitulis suis tripudient, &
 cantando subsiliant. Dicoq; populo huic. Aufer à me tumultū carminū tuoꝝ, descende &
 tace in terrā captiuitatis, in terrā Assyrioꝝ. Q; si adhuc murmurat & dicit, quare sic factū
 est mihi, dico illi quia tu scientiā repulisti, repellā te ne sacerdotio fungaris mihi. Itaq; sacer-
 dotio, nequa q̄ fungi & conticescere, paria sunt, quia uidelicet sicut in functione sacerdotij
 pollet eloquij libertas, sic ecōtra in defunitione uel depositione sacerdotij cadit loquendi
 authoritas. Sequitur: L. Et oblita es legis dei tui, obliuiscar filioꝝ tuorum & ego. J
 Oblitio pro contemptu ponitur hic, quæadmodū & illic. Cū dixisset Psalmista, Et muta-
 uerunt gloriā suā in similitudinē uituli comedētis fœnū, cōtinuo subiunxit. Obliti sunt de-
 um qui saluauit eos. Causa nāq; similis, imò eadē uel maior p̄cellerat, ut diceret hic, & obli-
 ta es legis dei tui, quia uidelicet tūc unū i deserto fecerat uitulū, nūc aut duos, alterūq; eorū in
 Dan, & altesq; posuerūt i Bethel. Loquit aut cōuersus ad illā de q̄ dixerat, nocte feci tacere
 matrē tuā, uidelicet matrē populi synagogā, siue sacerdotū, aut senioꝝ cœtū, de q̄ regimī-
 nē uel magisterio populares pendebant. Oblita ergo es legis, id est cōtempstisti legē dei tui:
 par pari refero, quia obliuiscar filioꝝ tuoꝝ, id est contempnā filios tuos & ego, quæadmodū
 & superius dixi, quia nō addā ultra misereri domui Israhel, sed obliuione obliuiscar eorum
 His dictis ad illā matrē, id est sacerdotū & magistroꝝ turbā siue multitudinē, rursus ad audi-
 tores conuertitur, & de eis dē taliter conquerēdo loquitur. L. Secundum multitudinem
 eorum sic peccauerunt mihi, gloriā eorum in ignominiam commutabo. Pecca-
 ra populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum subleuabunt animas eorum, & er-
 rit sicut populus sic sacerdos, & uisitabo super eum uias eius, & cogitationes eius
 reddam ei. J Secundū multitudinē inquit. Quicquid extra rationē numerūq; uel ordinē le-
 gitimū effluit uel super crescit, recte multitudo siue multiplicitas uocari debet. Constat
 aut quia diebus illis turba sacerdotū ultra statutū sanctæ legis ordinē terminūq; excreuerat
 Scriptū est em. Et fecit Hieroboā phana in excelsis, & sacerdotes de extremis populi qui
 non erant de filijs Leui. Item & alibi scriptū est, quia quicūq; uolebat, implebat manū suā,
 & fiebat sacerdos excelsorū, Ita multiplicati sacerdotes fuerant, utpote indifferenter assum-
 pti decunctis tribubus: Rex ille, ut putabat, sapienter sibi prouiderat, q̄ ut sacerdotū mal-
 titudinē

Psal. 135.

Ro. 6.

Psal. 109.

Amos. 5.

Psal. 109.

3. Re. 12.

Multitudo sacerdotū.

3. Re. 12. 33.

D

titudinem haberet, sacerdotes sibi de extremis populi fecerat. Tales quippe, quanto in plebe uiliores, tanto ad honorem illum promptiores: & gauisi sunt sese officio supergredi populum, qui conditione extrema latebant intra uel infra populum. Ait ergo. Secundum multitudinem eorum, sic peccauerunt mihi, id est quanto plures sunt uel fuerunt, tanto magis populum, ut in me peccaret, deceperunt. E contra quid ego? Gloria (inquit) eorum in ignominiam commutabo. Et est sensus. Quoniam ipsi gloriam suam & olim in similitudinem uituli comedentis formam, & nunc in similitudinem uitulorum comedentium formam commutauerunt, eueniet illis ut sint eiusmodi, de quibus recte dicatur, quos deus uenter est, & gloria in confusione ipsorum. In quo etiam iudicantur isti, uentrem suum habere deum: Videlicet in eo quod sequitur, peccata populi mei comedent. Nimirum sacerdotes de extremis populi (ut iam dictum est) assumpti, conditionem siue paupertatem pristinam superare certabant, & qui illos constituerat Hieroboam, ueram sancte legis imitationem se fecisse simulabat. Nam quia preceperat lex, ut filii Leui possessiones proprias non habentes, decimas & oblationes a populo susciperent, & inde sumptus haberent: hic de extremis populi sacerdotes fecerat, ut tot decimas atque oblationes accepturi, quanto fuerant extremi, tanto magis auidi ad colendum mendacium, populumque decipiendum sese accingerent. Peccata ergo (inquit) populi mei comedent, id est sicut ceperunt quoad poterunt comedere non desinent. Peccata namque populi comedebant, qui pro hoc solui, ut ipsi decimas atque oblationes caperent, populum in peccatis & in mendacio detinebant, pro oia æque ut gentiles illa apostoli sententia digni, quod loco saepe dicto taliter emittit. Reuelatur enim ira dei de caelo super omnem impietatem & iniustitiam hominum eorum quae ueritatem dei in iniustitia detinet, quae quod notum est dei, manifestum est in illis. Neque enim ignorabant sacerdotes eiusmodi, nihil ueri esse in uitulis illis aureis, sed ueritatem detinebant, ueritatem in corde abscondebant, & mendacium predicabant labijs, dicentes, isti sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Faciebant hoc nebulones & gulgus propriae serui, ut peccata populi comederent, quod cum essent de extremis populi, non tantum haberent ad comedendum, nisi populus peccaret, nisi uitulos pro deo colens, ipsos pro sacerdotibus Leuitici generis honoraret, dando & offerendo quod uentribus eorum sufficeret. Illi accipientes, dantem beatificabant, & reuera morientes, id est ad mortem peccantes, quasi de uita seculos reddebant. Unde cum dixisset, peccata populi mei comedent, continuo subiunxit: Et ad iniquitatem eorum subleuabunt animas eorum. Iniquitas quippe illorum erat, discessio a domo Dauid, & a templo domini, & aureorum cultus uitulorum. Ad hanc nimirum iniquitatem subleuabant animas eorum confortantes eos dictis mendacibus, ut in uitulis illis tanquam in deo confiderent, nihil metuerent tanquam minore habentes in auro illo diuinitatem, eo quod uituli pulchre formati essent, & festiuitates opulentas apud illos saepe celebraret. De ignominia, quae dicitur, & gloriam eorum in ignominiam commutabo, postmodum latius edisserit. Nam interposito, & erit sicut populus sic sacerdos, & uisitabo super eum uias eius, & cogitationes eius reddam ei, continuo subiungit, Et comedent, & non saturabuntur, fornicati sunt, & non cessauerunt, quoniam dimiserunt dereliquerunt in non custodiendo: fornicatio & uinum & ebrietas auferit cor. Populus meus in ligno suo interrogauit, & baculus eius annunciauit ei. Spiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati sunt a deo suo. Super capita montium sacrificabant, & super colles accendebant thymiama, & subtus quercum populum & therebinthum, quae bona erant umbrae eius. Ideo fornicabuntur filiae uestrae, & sponsum uestrae adulterauerunt. Non uisitabo super filias uestras cum fuerint fornicatae, & super sponsum uestrae cum adulterauerint: quoniam ipsi cum meretricibus conuersabuntur, & cum effeminatis sacrificabant, & populus non intelligens uapulabit. Si fornicaris tu Israel, non derelinquat saltem Iuda. Nolite ingredi in Balgala, & ne ascenderitis in Bethauen, neque iuraueritis uiuere dominus, quoniam sicut vacca lasciuens, declinauit Israel. Nunc pascet eos dominus, quasi agnum in latitudine. Particeps idolorum Effraim, dimitte eum. Separatum est conuiuium eorum, fornicatione fornicati sunt. Bilexerunt afferre ignominiam protectores eius. Ligauit eum spiritus in altis suis, & confundentur a sacrificijs suis. Totus hic locus illi de apostolo scriptus est & sensu & ordine, ab eo quod ait, propter quod tradidit illos deus in desideria cordis eorum in immunditiam, ut contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis, usque ad illud.

Qui

Qui cum iustitiam dei cognouissent, nō intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte. Et notandum illud maxime, quod sicut Apostolus cum tertio dicat de gentibus, tradidit illos deus, secundo uel medio loco ignominiam illorū magis expressit, dicendo. Nam scemina eorū immutauerunt naturalem usum, in eū usum, qui est contra naturā. Similiter autem & masculi relicto naturali usu sceminæ, exarserunt in desiderijs suis in inuicē, masculi in masculos turpitudinem operantes. Ita & hic in isto habes de Iudæis. Cum em̄ primo dixisset: ueruntamē unusquisq; nō iudicet, & non arguatur uir. Et nunc secundo dicat: gloriam eorū in ignominiam cōmutabo. Tertio quoq; particeps idolorū Effraim, dimitte eū, fornicatione fornicati sunt. Quod idē est, ac si dicat, tradam uel trado eū (quo uerbo Ap̄lus usus est) scilicet in passiones ignominie. In medio iudiciū siue iudicationis huius loco, turpē tam sceminæ q̄ masculorū magis exprimit causam. Ait em̄ primū de sceminis. Ideo fornicabuntur filie uestræ, & sponsæ uestræ adulteræ erūt. Non uisitabo super filias uestras, cū fuerint fornicatæ, & super sponfas uestras cū adulterauerint. Statimq; de masculis subiungit. Quoniā & ipsi cū meretricibus cōuersabantur, & cū effceminatis sacrificabāt. Nūc ad ordinē reuertamur. Dixerat, Peccata populi mei comedēt, iudiciū cōmune tam populo q̄ sacerdotibus cōminatus fuerat, dicendo. Et erit sicut populus sic sacerdos, moxq; cōmestionis, imō uoracitatis nimietatē culpās: & comedēt (inquit) & nō saturabūtur. Statimq; subiungit: Fornicati sunt, & nō cessauerūt. Duo mala principalia, scilicet auaritiā, & luxuriā breuiter expressit q̄ insatiabilia sint. Auaritiæ quippe, cū semel animū occupauerit, nihil satis est. Ait ergo. Comedent & nō saturabūtur, id est, accipient à populo sacerdotes, qui de extremis populi cōstituti sunt, & acceptis (quāuis plurima sint) cōtenti nō erunt. Itē luxuria cū hoīem imbuerit, nunq̄ dicit sufficit, & licet ad horā extinguatur sitis eius, statim reardescit. Ait ergo. Fornicati sunt, & nō cessauerūt, nā & usq; ad decrepitā senectutē in cōcōnibidinis cōputruerūt, iuxta illud: Cōputruerūt iumēta in stercore suo, id est, uitā finierūt bruti, & immūdi hoīes in peccato suo. Cur hoc? Quare fornicati nō cessauerunt aut cessare potuerunt? Ait. Quoniā dñm dereliquerūt. In quo? In nō custodiendo, id est in eo q; se non custodierūt. Potuerant em̄ se custodire, liberū habēdo arbitriū, simulq; dei querēdo auxiliū. Hoc nō fecerūt, sed legitimū dereliquerunt dñm, & sponte tyranno mortis, id est, pctō se se subdiderunt. Est autē ius, ut suis quiq; serui tradātur dñis. Ergo & peccato debuerūt tradī tanq̄ dño suo, quia oīs qui facit peccatū, seruus est peccati. Itaq; quēadmodū s̄pe dicitur Ap̄lus de gentilibus dicit, Propterea tradidit illos deus in desideria cordis eorū, in immūditā, ut contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis: q̄ cōmutauerūt ueritatē dei in mendaciū, & creaturę potius q̄ creatori seruiuerūt: Ita & de istis dicēdū, quia dño suo spiritui fornicationis traditi sunt, ut fornicarentur, & nō cessarent quia dñm dereliquerūt. Fornicatio (inquit) & uinū & ebrietas aufert cor. Populus meus in ligno suo interrogauit, & baculus eius annunciauit ei. Spūs em̄ fornicationis decepit eos. Vide quo fornicationis cæcus impetus perduxerit eos. Gentiles, quibus istos in peccato p̄ oīa cōferimus, immutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinē imaginis corruptibilis hoīs & uolucrū & quadrupedū & serpentū. Populus autē meus lignū suū, baculū suū pro deo sibi posuit. Quo ergo iste gentili melior q̄ gentili iudicat? Et uide q̄ rationabiliter, diciturus tantæ amētiæ nimietatē, pmisit: fornicatio & uinū et ebrietas aufert cor, ut uidelicet inexcusabilis sit in eo qd̄ amisit cor, in tantū ut baculū suū poneret sibi pro deo. Non em̄ casu aut fatali necessitate cor suū perdidit, ut in tantā deueniret amentia, sed fornicādo, bibēdo uinū, et inebriando se, uim rationis obruit, ut ueri dei et baculi sui nō agnosceret distantia. ¶ Et uere digna et iusta peccati exaggeratio, cū dicit, in ligno suo, et baculus eius annunciauit ei: quia uidelicet de eodem ligno et deū et baculū sibi fecit, ut sit sensus similis illi, quo et Esafas idolatriæ stultitiā declarat in his uerbis. Sumpsit ex eis uidelicet lignis saltus, et calefactus est, et succendit et coxit panes. De reliquo autem operatus est deum et adorauit, fecit sculptile et curuat est ante illud. Medium eius combussit igni, et de medio eius carnes comedit. Coxit pulmentum et saturatus est, et calefactus est, et dixit. Vah, calefactus sum, uidi focū. Reliquū autē eius deum fecit et sculptile sibi. Cor insipiens adorauit illud. ¶ Præterea est hic intelligendū genus quoddam diuinationis, de quo proprie dictum sit, et baculus eius annunciauit ei, quod

Duo mala in
satiabilia.

Iohes. j.

Ioh. 8

Stultitia hoī
minū in idolis

Esa. 44

COMMENTARIVS PER ABBA LIB. II.

Duplex fornicatio.

Græci (ut ait beatus Hieronymus) *ἡδονομαστὴς* uocant. Vnde & in Ezechiele legimus quod uirgas suas miscuerit Nabuchodonosor contra Ammon & Hierusalem, & exierit uirga contra Hierusalem. Et unde tanta amentia populo quondam meo? Spiritus enim (ait) fornicationis decepit eos, & fornicati sunt à deo suo. Quo uno breui uersiculo, utraque, scilicet, tam corporalis quam spiritualis, comprehenditur fornicatio: quia uidelicet & spiritualiter fornicati sunt, idolatriam sectando, & corporaliter fornicati sunt, contumelijs corpora sua in semetipsis afficiendo. De spirituali fornicatione protinus dicit: Super capita montium sacrificabant, & super colles accendebant thymyama, Subter quercum & populum & therebenthum, quia bona erat umbra eius. Hæc erat spiritualis fornicatio, de qua dixit, & fornicati sunt à deo suo. Et notanda, secundum uerba hæc, uaga licentia, siue licentiosa fornicationis huiusce uagatio. Non dixit in angulis aut in cubiculis sacrificabant, sed super capita (inquit) montium: super colles foris sub diuo, in publico subter quercum, subter populum: non quia propter metum alicuius necesse haberent subtegi saltem ramis & frondibus, sed quia bona erat umbra eius. Fornicationis huius poena est corporalis fornicatio, sicut Apostolus de gentilibus ait. Propterea tradidit illos deus in passionem ignominie. Nam femine eorum immutauerunt naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam, & de ista continuo sequitur. Ideo fornicabuntur filie uestrae, & sponsae uestrae adulteræ erunt. Non uisitabo super filias uestras, cum fornicatae fuerint, & super sponsas uestras cum adulterauerint. Sicut Applus ait. Propterea tradidit, & femine eorum immutauerunt naturalem usum: ita & hic alia quidem, sed æquipollente coniunctione usus. Ideo (inquit) fornicabuntur filie uestrae. Et ille dicendo tradidit: & hic dicendo, non uisitabo cum fornicatae fuerint: uterque iustum insinuat iudicium dei, dum in corporali fornicatione derelinquit, & sordidari permittit extra omnem dignitatem rationis eos qui à deo fornicati sunt fornicatione spirituali. Item, quemadmodum illic continuo Apostolus subiungit, similiter & masculi, relicto naturali usu femine, exarserunt in desiderijs suis, in inuicem, masculi in masculos turpitudine operantes. Ita & hic protinus ait. Quoniam & ipsi cum meretricibus conuersabatur, & cum effeminatis sacrificabant. Quod idem est ac si diceret. Et cum feminis & cum masculis passiuam libidinis nequitiam masculi perpetrantes, diabolo semetipsos sacrificabant, diabolo corporum suorum templa dedicabant. Effeminati namque dicuntur masculi femineo more peccato subditi, iuxta illud. Qui dormierit cum masculino coitu femineo, morte moriatur. Itaque, sicut illic Applus ait de gentilibus. Qui cum iustitia dei cognouissent: non cognouerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte. Ita & hic continuo de istis subiungit. Et populus non intelliges, uapulabit. Quod hic dicit, non intelligentem esse populum, qui utique legem accepit: & ille gentiles non intellexisse ait, quos utique iustitiam dei cognouisse permittit: non excusatio est simplicium ignorantium & errantium, sed accusatio est contemptus, scire recusantium, intelligere nolentium, sicut ait Psalmus de illo quod eiusmodi est, noluit intelligere ut bene ageret. Interea non pretereunda elocutionis cautela, quoniam impatientium offensionem, quoad preteritum, propheta subterfugiat, preter sensum uitae tempus, & alia ponendo tempora, nunc quidem futurum, nunc autem preteritum. Non enim ait preteritum tempore, ideo fornicatae, sed ideo (inquit) fornicabuntur filie uestrae. Item non ait, quoniam & ipsi cum meretricibus conuersant, & cum effeminatis sacrificant: Sed conuersabatur (inquit) & sacrificabant, non ad ipsos in faciem: sed quasi de alijs ad ipsos loquens per apostropham repentinam: ut amarissimam rem atque asperrimam, modus dictionis utcumque mitiget inuectionem, & nihilominus totam expediat ueritatem. Quid porro est, quod inter uerba, quae loquitur super Israel, id est decem tribus, re pretereunte conuertitur, & dicit, si fornicaris tu Israel, non delinquat saltem Iuda? Quid nisi fornicationis eiusdem, immo fornicationum earundem scelera in Iuda inundasse innuis, sicut scriptura utique tam prophetica quam euangelica palam testis est: Ioram quippe filius Iosaphat regis Iuda, ambulauit in uis regum Israel, sicut ambulauerat domus Achab, filia enim Achab erat uxor eius, & fecit quod malum est coram domino. Plena exinde malis historia regum Iudae extitit, ita ut Esaias quaeque sub eisdem regibus uisionem proloquens super Iudam & Hierusalem, exclamet & dicat. Audite uerbum domini principes Sodomorum, percipite auribus legem dei mei populus Gomorrae. Et ne aliquid minus Iudam quam Israel fornicatum fuisse putes, loquitur deus in Ezechiele: fornicata est Oolla super me, & insaniuit super amatores suos in Assyrios propinquantes, &c. post quae continuo subiungit. Quod cum uideret soror eius Ooliba, plusquam

Leui. 20

Psal. 37
Cautus in loquendo propheta.

4. Re. 8

Esa. 7.

Ezech. 23

plusq̄ illa infaniuit libidine, & fornicationē super fornicationē fororis suæ ad filios Assyrioz præbuit impudēter. Hanc uidelicet Oolibā Iudam esse siue Hierusalē, notū est. Nam noīa (inquit) Samaria Oolla, & Hierusalē Ooliba. Cū igitur dicit: si fornicaris Iſrahel, non delinquat saltē Iuda, magna intelligi debet prophetę admiratio, q̄ Iſrahel semel ceptis fornicationibus cū uutilis aureis, nō solū nō redijt ad castitatē cū templo dñi & domo Dauid, unde sese absciderat: uerum etiā in illis fornicationibus perseuerās, Iudā siue Hierusalē sibi met conūmilē effecit, atq; ita (sicut Apſus quoq; meminit) omnes declinauerūt simul in uiles facti sunt. Non est qui faciat bonū, nō est usq; ad unū, &c. ¶ Et ne de fornicatiōibus q̄q; filiaz siue fœminaz Iuda minus qd æstimes, illud uel maxime pro testimonio est, qd historia libri Regū refert. Et fecit Aſa rectū ante conspectū dñi, sicut Dauid pater eius, & abstulit effœminatos de terra, purgauitq; oēs sordes idolorū, q̄ fecerant patres eius, insup & Macham matrē suā amouit ne esset princeps in sacris Priapi, & in luo eius quē cōsecrauerat, subuertitq; specū eius, & cōfregit simulachrū turpissimū, & cōbussit in torrente Cedron. Vbi talis erat regina, quales fuisse putas cæteras. Protinus ad utrāq; scilicet Hierusalē & Iudā dicit. Et nolite ingredi in Galgala, & ne ascēderitis in Bethauen, neq; iuraueritis uiuui dominus, quoniā sicut uacca lasciuens, declinauit Iſrahel, nūc pascet eos dñs, quasi agnū in latitudine. Quasi oblitus quod dixerat, uerū tamē unusquisq; nō iudicet & nō arguatur uir. Populus em̄ tuus sicut hi qui contradicūt sacerdoti, Nunc iterū iudicat & arguit dicendo: & nolite ingredi in Galgala, & ne ascēderitis in Bethauen. Bethauen nanq; ipsa est, quæ prius dicebatur Berhel, ex eo uocata Bethauen, id est domus idoli, quod unus ex uutilis aureis illic positus fuerat ab Hieroboā. ¶ Sed & Galgala locus idolatriæ fuerat antiquior, sicut scriptura testis est, memoriale uiri fortis hoc modo prædicans. Cūq; obtulisset Ahoth regi Eglon munera, profecutus est socios, qui cum eo uenerant, & reuersus de Galgalis ubi erant idola, dixit ad regem. Verbum secretū habeo ad te ò rex. Item post pauca. Ahoth autem, dū illi turbarentur, effugit & pertransiit locū idolorum unde reuersus fuerat. Nimirum semel & itez dicendo, illū reuersum esse de loco idolorum, siue de Galgalis, ubi erant idola, reuersionē eius ad deum pulchre significat, & iccirco dignū fuisse quē suscitaret dñs saluatorē clamantibus ad se filijs Iſrahel, quia iam à peccatis eorū recesserat. Sed & illud nō ignorandū, quia Saul contra uoluntatem domini rex petitus, in Galgalis unctus est. Cum ergo dicit, & nolite ingredi in Galgala, neq; ascēderitis in Bethauen neq; iuraueritis uiuui dominus, superbiā simul & idolatriæ atq; periurij peccata p̄senti loco arguit, & sicut iam diximus, pene oblitus esse uidetur quod populū eundem ut contradicctorem paulo ante iudicari & argui prohibuit. Iccirco ualde notandum quod cum quasi renuncians a postropham dixisset, quoniā sicut uacca lasciuens declinauit Iſrahel, nunc pascet eos dominus, quasi agnū in latitudine, continuo ipse qui supra dixit, ueruntamen unusquisq; non iudicet, & non arguatur uir, sententiā confirmat iudiciūq; derelinquēdi, cū dicit, Particeps idolorum Effraim, dimitte eū. Idem em̄ est ac si dicat. Nonne ò propheta dixerā tibi, unusquisq; nō iudicet, & nō arguat uir, pp̄lus em̄ tuus sicut hi qui cōtradiciunt sacerdoti. Vt qd ergo iterū arguis siue instruere uis, dicēdo, nolite ingredi in Galgala, &c. & sermonē effundis, ubi nō est audit? Dimitte eū, noli iudicare eū, noli arguere eū, q̄a particeps idolorū ē, & pticeps dæmoniorū, peccādo nō per ignorantia, sed p̄ superbiā atq; contēptū. Iccirco dimitte eū, trade uel traditū relinque illum in reprobū sensum, ut faciat Effraim ea q̄ nō conueniunt: ut habeant passiones ignominia, ut contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis quoniā fornicationes suas diligūt atq; defendūt. Nā hoc est qd sequitur. Separatū est cōiuiū eoz, fornicatione fornicatū sunt, dilexerunt afferre ignominia protectores eius. Separatū nāq; cōiuiū, sacrificia dicit dæmoniorū, quibus cōsequēter cōmiscetur cōfusio libidini iuxta illud. Sedit populus māducare & bibere, & surrexerūt ludere. Propterea dimitte eū, quoniā sic faciendo, ut tu quoq; testaris, sicut uacca lasciuens declinauit Iſrahel, uidelicet iugū legis abijciens, sacerdoti cōtradicēs. Sane quod propheta ait, nūc pascet eos dñs quasi agnū in latitudine, præsentē, q̄ in hoc quoq; seculo mox recepturus erat Iſrahel, significat ultionē. Idem nāq; est ac si dicat. In præserti tēpore, dū spūs hos regit artus, me scilicet uiuē te, pascet eos dñs in latitudine quasi agnū, id est ducentur ab Assyrijs in captiuitatē, & ibi in

Ro. 3
Fornicatio
fœiaz spūalia
3. Re. 17.

Galgala loc⁹
idolatriæ
Iud. 3

1. Re. 17.

Exo. 32



COMMENT. RUPER. ABBA. LIB. II.

Agnus.
Psal. 48.

captiuitate latitudinis terrae dispergetur, ibique multo tempore morabuntur. Agnus namque hoc loco non simplicitate commendat, sed uilitate insinuat, ut illic. Sicut oues in inferno positi sunt mors depascet eos. Itaque iam tertio iudicauit populum contradicte derelinqui, prius dicendo, Veritamen unusquisque non iudicet & non arguatur uir. Et deinde, Non uisitabo super filias uestras cum fuerint fornicatae, & super spousas uestras cum adulterauerint. Et nunc dicendo, Particeps idolorum. Effraim, dimitte eum. Iam ante diximus Apulum loquentem de gentibus itidem secundum hunc sensum tertio dixisse, tradidit illos deus, uidelicet in desideria cordis eorum, in immunditiam in passiones ignominiae, in reprobum sensum, ut faciat ea quae non conueniunt. Ac inde tradi hoc esse dimitti uel non argui, eo quod contradicte sint. ¶ Ad haec & illud solerter intuentum, quia quam Apulus in Gentibus denotauit superbia, cuius poena est passiva turpitudine libidinis, dicendo, sed euauerunt in cogitationibus suis: dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Eadem & hic de notat in Iudaeis siue Israelitis, dicendo. Ligauit eum spiritus in alis suis. Per alas quippe superbia siue mentis elatio designat, propter quam daemones quique interdum in scripturis per uolucres intelliguntur, ut illic. Et aliud cecidit secus uiam, & conculcatus est, & uolucres caeli comederunt illud. Spiritus ergo utique fornicationis, ut supra dixit, spiritus enim fornicationis decepit eos, ipse ligauit eum in alis suis. i. iccirco comprehendit eum, & passionibus ignominiae subdidit, quia per superbia se extulit, & euauit in cogitationibus suis. Illo spiritu ligare, confundeat ait, uidelicet confusione passionum ignominiae, in operatione turpitudinis, & hoc a sacrificiis suis. i. iccirco, quia deum uiuum & uerum dereliquit & daemones sacrificauit in uitalis aureis, & in Baal, quae terisque deorum portetis. Confusione ista mors consequitur, de qua idem Apulus loco saepe dicto loquitur. Qui cum iustitiam dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solum quae faciunt, sed etiam quae consentiunt facientibus. Igitur ubi Apulus immunditias siue contumelias & passiones ignominiae, quas gentiles operati sunt, commemorauit. Ex isto maxime propheta manifestum atque probabile est, quod uere, quod constat: conuersus ad Iudaeum gentiles iudicare atque despiciere dixerit, ut supra iam meminimus. Propter quod inexcusabilis es o homo ois qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemas. Eadem enim agis quae iudicas. Sequitur ibidem protinus. Scimus enim quoniam iudicium dei est secundum ueritatem in eos quae talia agunt. Quid aliud propheta hic praesenti loco subiungit? Ait enim. **Laudite hoc sacerdotes et attendite domus Israel et domus regis auscultate, quae uobis iudicium est.** ¶ **Vobis** (inquit) iudicium est, subauditur (ut Apulus ait) secundum ueritatem, id est absque distinctione personarum. Nam iccirco & sacerdotes & domus Israel, id est populum & domum regis, i. principes, ad audiendum & attendendum atque auscultandum inuitauit, quia cum oibus ita dirigitur ueritas iudicij, ut neque sacerdotibus canis, neque popularibus siue adolecentulae aetate, neque principum solus parcat aut reuerentiam exhibeat seueritas iudicantis. Eadem considerata ueritate iudicij: nullam Apulus distinctionem uult haberi, Iudei & Graeci. Omnes enim (inquit) peccauerunt, & egerunt gloria dei. ¶ Veritamen in sacerdotes sicut maius peccatum, ita & maius reddat iudicium. Iccirco praeter ceteris in eos inuenit distinctionem sermonis prophetici, cum protinus subiungit. **Quonia laqueus facti estis speculationi et rete expansum super Thabor, et uictimas declinastis in profundum.** ¶ His namque uerbis magnitudinem peccati illorum describit, quia sicut laqueis & retibus in saltibus & in montibus capiunt ferae ac uolucres, ita populari stultitia fabellis & doctrinae similibus ueritatibus glutinabant sacerdotes, ne recordentur domus Dauid & templi domini, quod erat in Hierosolymis, sed uitalis regis aureis, ceterisque seruiret simulachris: non tantum uerbis, agendo ne ire uellent, ueruetiam speculando & insidias ponendo, ne aliqui uolentes ire ualerent. Hoc est quod ait.

CAP. V.

Ro. 11.
Grauius iudicium in sacerdotibus malis

Mons Thabor

Exo. 20

quoniam iudicium dei est secundum ueritatem in eos quae talia agunt. Quid aliud propheta hic praesenti loco subiungit? Ait enim. **Laudite hoc sacerdotes et attendite domus Israel et domus regis auscultate, quae uobis iudicium est.** ¶ **Vobis** (inquit) iudicium est, subauditur (ut Apulus ait) secundum ueritatem, id est absque distinctione personarum. Nam iccirco & sacerdotes & domus Israel, id est populum & domum regis, i. principes, ad audiendum & attendendum atque auscultandum inuitauit, quia cum oibus ita dirigitur ueritas iudicij, ut neque sacerdotibus canis, neque popularibus siue adolecentulae aetate, neque principum solus parcat aut reuerentiam exhibeat seueritas iudicantis. Eadem considerata ueritate iudicij: nullam Apulus distinctionem uult haberi, Iudei & Graeci. Omnes enim (inquit) peccauerunt, & egerunt gloria dei. ¶ Veritamen in sacerdotes sicut maius peccatum, ita & maius reddat iudicium. Iccirco praeter ceteris in eos inuenit distinctionem sermonis prophetici, cum protinus subiungit. **Quonia laqueus facti estis speculationi et rete expansum super Thabor, et uictimas declinastis in profundum.** ¶ His namque uerbis magnitudinem peccati illorum describit, quia sicut laqueis & retibus in saltibus & in montibus capiunt ferae ac uolucres, ita populari stultitia fabellis & doctrinae similibus ueritatibus glutinabant sacerdotes, ne recordentur domus Dauid & templi domini, quod erat in Hierosolymis, sed uitalis regis aureis, ceterisque seruiret simulachris: non tantum uerbis, agendo ne ire uellent, ueruetiam speculando & insidias ponendo, ne aliqui uolentes ire ualerent. Hoc est quod ait. ¶ **Mons Thabor** quoniam laqueus facti estis speculationi. Thabor autem mons est situs in caespitibus Galilaeae, rotundus atque sublimis, quem hic pro quouis monte ponit, quia uidelicet sicut in monte saluoso laquei, uel retia tendunt uel expandunt ad capiendum, ita subdola illorum consilia debebant & effectum habebant ad decipiendum. Quod autem ait, & uictimas declinastis in profundum, uehementer brutum redarguit talium dolositatem sacerdotum, quia cum deberent uictimas subleuare in caelum, seruido & sacrificando creatori, dimiserunt eas in profundum inferni, seruido & sacrificando creaturae auri & argenti, quorum fulgor oculos intuentium decepit, quia corda cupiditas corruptit. Adhuc ne se de ignorantia excusent, sententiam infert maximam maximeque ualentem. **L Ego** (inquit) **eruditores omnium eorum.** ¶ **O**es enim erudierat, oibus in lege sua praedixerat, non habebis deos alienos coram